Büyümek İste(me)yen çocuklar

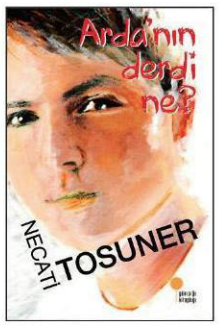

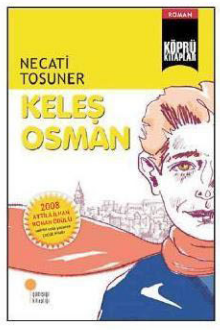

Arda'nın Derdi Ne? ve -yıllar önce yazılmış olmasına rağmen- _Keleş Osman_'ın canlı anlatılar olmasını yalnızca Necati Tosuner'in dil ustalığıyla açıklamak yetmez. Kitapların çocukları ve yetişkinleri çeken tarafı, dil ustalığının yanı sıra samimiyeti ve zaman tanımaz çocukluk ruhunu yakalayabilmiş olması. Bu kahramanlar ve onların hikâyeleri bir zamanlar çocuk olduğunu unutanlar için bir hatırlatma, edebiyat okuru olma yolundaki çocuklar içinse güzel bir başlangıç niteliğinde.

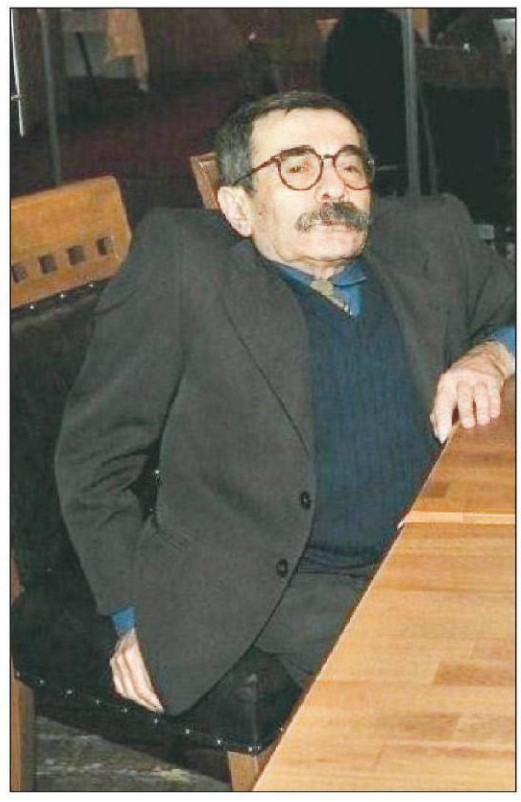

Tosuner'in kalemi işlerken çocuk olmanın büyüsünü hem yetişkin hem de çocuk okurlara yansıtıyor.

❒ Müge KARAHAN

Yetişkinlerin çocukluğa duyduğu özlemin, taşraya duyulan özlemle benzeştiği söylenebilir. Aslında bu noktada "taşra"yla anlatılmak istenen de bir mekândan fazlası. Nurdan Gürbilek, taşra derken yalnızca coğrafi bir mekânı ve mesafeyi değil, aynı zamanda şehirde de yaşanabilecek "bir dışta kalma, bir daralma, bir evde kalma deneyimini" anlatır (1).

Nasıl ki taşra bir mekândan daha fazlasıysa, çocukluğumuz da geçmişte yaşanmış bir dönemden ve yaşamımızın evrelerinden biri olmaktan daha ötesi: İçimizde kalmış bir hayal, bir özlem. Bütün çocukluklar yarım kalmıştır, bu nedenle de özlemle anılır. Üstelik çocukluğun yolu biraz da yukarıda belirttiğimiz taşradan geçer. Çünkü taşranın hüznü, yalnızlığı ve sıkıntısı en çok çocuklarda, çocuklukta yüz bulur.

ÇOCUK OLMA HALLERİ

Yazıya böyle başlamama ve bu düşüncelere gitmeme neden olan, Necati Tosuner'in -taşranın içinden geçen- çocukluk anlatıları. Yazarın son olarak yazdığı *Arda'nın Derdi Ne?* adlı çocuk kitabı, taşrayla özdeş ve aslında biraz da geçmişe özgü dede-torun ilişkisine odaklanan ve mekân olarak da zaman zaman taşraya uzanan bir anlatı. Tosuner'in ilk kez yetmişlerde yayımlanmış olan, bir süre önce Günışığı Kitaplığı tarafından tekrar basılan çocuk kitabı *Keleş Osman* ise taşradan kaçmak üzerine kurulu bir çocukluk hikâyesi. Tosuner'in kahramanları Arda ile Keleş'in farklı zamanlarda yaşadığı çocukluğa rağmen pek çok noktada buluşması, çocuk olmanın, zaman, mekân ve sınır tanımaz evrensel bir durum olduğunu gösterir.

Keleş ile Arda'nın -çocuk olmaya dair- benzer dertlerle karşımıza çıkması, anlatıların samimiyetine ve gerçekliğine bir işarettir ki, çocuk okurun da metinle güzel bir gönül bağı kurmasını sağlayacaktır.

Arda'nın dertli olduğu zaten hikâyenin başlığında görülür ancak Keleş'in de gamsız tasasız olduğu söylenemez. Macerasına taşrada başlayan Keleş Osman'ın da tüm çocuklar gibi kendince çok önemli dertleri vardır ve bunlar tabii ki kendiyle ilgili meselelerdir. İlk sayfalarda Osman'ın derslerden, okuldan ya da görüntüsünden önce adıyla ilgili yaşadığı sıkıntıya ortak oluruz. Osman'dan önce anılan ilk adı Keleş -babasının ısrarı üzerine konmuştur ve dedesinden mirastır- alay konusu olup da başına iş açınca bizim oğlan sözlük ve kitap karıştır. Her ne kadar Osman sözlükten Keleş'in "güzel, yakışıklı" anlamına geldiğini öğrenmiş olsa da adı, komik tınısıyla birlikte kalır onun üzerinde. Ama Osman, adına takılıp kalacak değildir elbette; "büyüme", "adam olma" derdi her şeyden önce gelir ki bu zaten tüm çocuklukların da temel meselesidir ve insan ancak yetişkin olduğunda anlar aslında büyümek istemediğini. Keleş Osman da yetişkinliğe adım atmak yolunda, en yakın arkadaşı Hasan'la İstanbul'a gitme planları yapmıştır. Yani iki kafadar tam da çocukluk anlatısına yakışacak bir işe kalkışır ve evden kaçar.

Çocukların ince ince plan kurdukları sayfalarda Tosuner'in kalemi işlerken çocuk olmanın büyüsünü hem yetişkin hem de çocuk okurlara yakalatır. Keleş'in evden kaçıp İstanbul'a varma hayali, çocuk okurun karşısına bir rüya olarak çıkar; yetişkin okurlara da bir çocukluk arzusunu hatırlatır. Çünkü "kaçmak" ve "yolculuğa çıkmak" çocukluk hevesidir. Her çocuk kendi dünyasını "diğerleri"nden ayırıp böyle hayallerle yaşar. Eve geri dönecek de olsa, yolda da kalsa çocuk evden çıkmayı, yola çıkmayı arzular. O nedenle Tosuner'in kahramanı Keleş, Walter Benjamin'in "on beşindeyken evden kaçmak" üzerine söylediklerini hatırlatır: "Tıpkı barfikste büyük dönüşü yapmaya çalışan cimnastikçi gibi her çocuk er ya da geç kendi payına düşecek kaderi belirleyen talih çarkını kendisi için çevirir. Çünkü yalnız on beşindeyken bildiğimiz ya da yaptığımız şey sonradan bizi cezbedecektir. Dolayısıyla hiçbir zaman telafi edemeyeceğimiz bir şey vardır: On beşimizdeyken evden kaçmamış olmak. Sonradan anlarız: Sokakta geçirilen kırk sekiz saat, tıpkı alkalik çözeltide olduğu gibi mutluluğun kristalini yaratır"(2).

Keleş'in macerası da Benjamin'in bu satırlarda anlattığına denk düşer; çünkü onun evine, kasabasına sığmayan, denizlere açılan hayalleri vardır: Keleş Osman kaptan olmayı hayal eder. Mutluluğun kristalini yaratacak bu yolculuğun ve yolun önemini Keleş kitapta şöyle dillendirir:

"Eskiden benim en iyi arkadaşım Hasan'dı. O zamanlar İstanbul'da değildik. Babam küçük bir kasabada görevliydi (...) O zamanlar anayol bizim için her şeydi. Çamlığa çıkardık Hasan'la, 'Sarı Taş' derdik bir kaya vardı, otururduk onun altına, aşağıda ışıltılı bir şerit gibi uzanan anayola bakardık. İstanbul'a, denize giden anayol (...) Güneş batımına yakın, bakır bir renge boyanırdı anayol. Kasabaya dönerken İstanbul'u konuşurduk Hasan'la. Ben kaptan olacaktım."

Keleş'in taşrada geçen çocukluğu ve bu cümleleri bize şunu fark ettirir: Çocukluk hep bir umut içerdiği için taşralıdır biraz da ve çocukluk da taşra gibi kurtulma umudu, kaçma umudunu barındırır hep.

TAŞRALI KALMAK

Diğer kahramanımız Arda'nın gündelik dertleri de Keleş'inkilerle benzerlik gösterir. Kız arkadaşı Aygül'le didişmeleri, okul arkadaşı Erkan'ın alayları, tarih sınavında nelerin sorulacağı -Keleş'in de başı Tarih'le derttedir- çocuğun gündelik sıkıntılarıdır. Arda'nın hikâyesinde de -tıpkı Keleş'inkindeki gibi- kaçma, yola çıkma ve kaybolma serüveni yaşanır ancak burada bunu yaşayan çocuk değil hikâyenin diğer kahramanı -hatta yıldızı- olan dede Eşref Bey'dir. Dedesi Eşref Bey'le Arda'nın gündelik yaşamlarında buluşmalarını sağlayan şeyse her ikisinin de -şehirde yaşamalarına rağmen- bir yanlarıyla hâlâ taşralı olmasıdır. Arda'nın ailesi tıpkı Keleş Osman'ınkiler gibi İstanbul'a sonradan gelmiştir ve babaannenin ölümüyle dedesinin evine yerleşmiştir. Ama Arda'nın taşralılığı İstanbul'a taşındıktan sonra da bitmez. Arda tüm çocukluğuyla ve çocuklara mahsus okul, ev, mahalle üçgeni içinde taşralıdır hâlâ. Hikâyenin içinde evlerini en çok sahiplenen Dede Eşref Bey ile Arda'dır. Dedesine ait; "insanın evi gibisi yok" sözünü Arda'nın da benimsemiş, kabullenmiş olması yaşlılıkla çocukluk arasında kurulan bağı göstermesi açısından önemlidir. Evdeki her izin, sokaktaki her tıkırtının onların hayatlarının günlük akışında bir anlamı vardır sanki. Üstelik evlerine kötü söz söyletmez. Arda ve arkadaşı Aygül, dışarıya açılan kapılarına laf edince hemen savunmaya geçer.

Eve gelişinde Arda'yı camdan karşılayan hep dedesidir. Arda'yı en iyi anlayan dedesi Eşref Bey'dir; Eşref Bey'i en iyi tanıyan Arda'dır. Aralarında hiç konuşmadan, plan program yapmadan kurulmuş bir dil ve bir bağ vardır. Sözgelimi Arda, dedesinin bahçeyle bağının babaannesiyle ilgili olduğunu kendiliğinden anlar. Bir gün okul dönüşünde dedesini her zamanki yerinde yani pencerede kendisini beklerken bulamaması Arda'nın günün akışında bir farklılık ve hatta gününün içinde bir boşluk yaratır. Dedesinin dönüşünü beklediği o günün akşam saatlerinde Arda'nın anılarının canlandığı satırlarda fark ederiz bu kuvvetli bağı ve paylaşımı.

Dalyana doğru yürüdükleri bir ağustos gününde dedesi, sırf satıcı siftah yapsın diye usta işi bir pazarlık sonucu bir cüzdan almıştır Arda'ya. Arda'nın ilk hatırladıklarından biridir bu geçmiş gün. O gün Arda kendisine hediye edilen cüzdandan memnun olmamış ama sesini de çıkaramamıştır. Dedesiyse çoktan anlamıştır durumu, rahatlatır Arda'yı:

"Tamam anladım. Sen bunu pek beğenmedin (...) Evde kitaplığına koyarsın. İlerde kullanırsın." Arda hafifler: "Var mı benim dedem gibisi." Bir anı olarak Arda'nın zihninde canlanan o ağustos günün sonunda insan evladının emri üzerine kesilmiş yüz yıllık bir ıhlamur ağacına üzülürler dedesiyle birlikte. Ihlamur kokusunu özlemle çağırır ve bu ağaca nasıl kıyıldığını anlayamazlar. Dedesi zaten içlenmiştir ya "Beni buraya gömün" der birdenbire. Arda ne diyeceğini bilemez, ne yapacağını şaşırır. Tıpkı o gece evdeki herkesin, dede Eşref Bey'in gelmeyişi üzerine yaşadıkları şaşkınlık ve suskunluk gibi.

Anılarla avunduğu o akşam boyunca Arda, dedesinin yokluğunun ne anlama geldiğini fark eder ve belki de ilk kez kaygıyla tanışır. Okur, bundan sonra pek çok şeyin Arda için farklı olacağı sinyalini alır. ■

(1) Nurdan Gürbilek, *Yer Değiştiren Gölge*, Metis Yayınları, İstanbul, 1995

(2) Walter Benjamin, *Son Bakışta Aşk*, Metis Yayınları, İstanbul, 2001

Arda'nın Derde Ne?/ *NecatiTosuner/ Günışığı Kitaplığı/ 100s.*

Keleş Osman/ *NecatiTosuner/ Günışığı Kitaplığı/ 128s.*